

Kansakoulujen yhteinen johtokunta.

Pielisjärven kouluilla oli koko menneen vuosisadan ajan yhteinen johtokunta; kansakouluasetus antoi sellaiseen oikeuden. Samoin oli esim. Nurmeksessa (Antti Pitkänen, »Nurmeksen kansakoululaitoksen historia I», 1928). Uusien koulujen perustamisvaiheiden aikana siihen otettiin — jos katsottiin tarpeelliseksi — lisäjäseniä asianomaisista kylistä. Lisäjäsenillä oli päätösoikeus vain oman koulunsa asioissa. Kirkonkylän ensimmäisen 18/9 1871 valitun johtokunnan kokoonpanon olemme ilmoittaneet perustamisvaiheiden yhteydessä (siv. 25). Kansakouluasetuksen mukaan tuli johtokunnasta vuosittain poistua kaksi jäsentä, jotka voitiin sitten valita uudelleenkin. Käytännössä tämä vaali useina vuosina näyttää jääneen suorittamatta.

Johtokunnan varsinaisiksi jäseniksi kunnan miehet onnistuivat valitsemaan aikansa pystyvimpiä miehiä. Pitäjän papisto, jonka osuus kansakoulujen perustamisessa oli huomattava, oli säännöllisesti edustettuna miehellä ja kahdellakin. Lähinnä se näyttää olleen kappalaisen tai kirkkoherran apulaisen velvollisuus. Vuosisadan aikana johtokunnassa olleista 22 jäsenestä oli 6 kirkonkylän kauppiaita, joiden toiminta kirkonpalvelijoiden rinnalla oli sekä merkitsevä että pitkäaikainen, etenkin Fredrik Hämäläisen. Suurin osa jäsenistä oli käytännöllisistä syistä Lieksan kylästä, joskin varsinaisessa johtokunnassa oli myös vuonislähteläisiä ja viekiläisiä ja vuosisadan lopussa kolilainen.

Johtokunnan esimiehyys oli vallitsevan ajan hengen mukaisesti koko ajan papiston käsissä. He hoitivat sen tarmokkaasti valvoen tarkoin esim. uskonnon opetusta ja seuraten opettajien yksityiselämää. Eri koulujen kevättutkinnoissa, joissa oppilaita todellakin »tutkittiin», olivat johtokunnan jäsenet, ainakin puheenjohtaja, sekä pitäjän muiden koulujen opettajistoa läsnä; ne olivat sentähden eri päivinä eri kouluissa ja joka kylässä juhlatapauksia. Johtokunnan auktoriteetti koulujen sisäiseen toimintaan olikin huomattava. Puheenjohtajina toimivat vuosisadan aikana seuraavat papit:

Pastori Eerik John Stavén vuosina 1871—74 (Pielisjärvellä 1871—75),

pastori J. H. Ilvonen kaksi kuukautta v. 1875 (Pielisjärvellä 1875),

pastori Paavo Martikainen vuosina 1875—79 (Pielisjärvellä 1875—1879),

khra Oskar Grönholm vuosina 1879—81, johtokunnassa v:een 1884,

kappalainen Johan Pöyhönen (jäsen v:sta 1879) vuosina 1881—85,

pastori Johannes Sidenöre vuosina 1886—87 (Pielisjärvellä 1886—87), ja

kappalainen Ernesti Kustaa Kyander (s. 25/5 1852 — k. 23/1 1925) vuodesta 1887.

Papiston¹⁾ edustajat olivat siis lähinnä apulaispappeja tai kappalaisia. Pitkäaikäisimmaksi tuli E. Kyanderin toiminta. Opettuaan tuntemaan seurakuntansa hän tarmokkaalla ja tinkimättömällä toiminnallaan vaikutti painavasti myös uusien koulujen syntyn. Hän oli opettajien isällinen — ja myös rippi-isällinen — tuki ja ohjaaja. Kyander lueskeli itse paljon ja kirjoitteli hengellisiin lehtiin, mm. »Lähetysanommat»-lehteen. Hän oli näin ollen valistunut, tietorikas mies, joka tajusi kansakoulujen tärkeyden ja maallistenkin oppi- ja harjoitusaineiden arvon aikana, jolloin osa Suomen papistoa vielä pelkäsi kansakoululaitoksesta vaarallista kilpailijaa seurakunnalliselle opetukselle ja uumoili — syystäkin — kansanopetuksen valvonnan siirtyvän pois papiston käsistä. Yleensä papiston ja opettajiston välit olivat pitäjässä sydämelliset ilmeten mm. vieraskäynneissä.

Sihteereinä toimivat metsänhoitaja Otto Neovius 1871—74 sekä sitten op. E. Ikonen, joka edusti samalla Lieksan opettajistoa. Tyttökoulua koskevissa asioissa oli läsnä myös A. E. Lindh ja toisten koulujen päätöksiä tekemässä asianomainen opettaja.

Muina vakinaisina jäseninä toimivat Ruunaan hoitoalueen metsänhoitaja Otto Neovius (s. 14/9 1838 — k. 25/4 1909), tunnettua Neovius-sukua, Ernst Nevanlinnan isä, Pielisjärvellä 1860—80, sangen humaninen mies, pitäjän huomattavimpia ja pystyvimpiä herroja, toimi myös kunnallislautakunnan esimiehenä 1872—74 ja

¹⁾ Pitäjän kirkkoherroina näinä aikoina olivat siis Johan Stenius 1840—77, Oskar Grönholm 1879—85, Samuel Porthan 1887—96 ja Axel Fredrik Hahl 1900—16 ja kappalaisina Gregorius Aminoff 1843—77, Johan Pöyhönen 1879—86, Ernesti Kustaa Kyander 1887—1918, Emanuel Kolkkki (1901—1940), joka tuli toiseksi kappalaiseksi ja johtokuntaan 1901.

*Ernesti Kustaa Kyander,
Pielisjärven papiston tarmokkain ja pitkäaikaisin edusta-
ja kansakoulujen yhteisessä johtokunnassa.*

1878—80, johtokunnassa vuosina 1871—74, muutti v. 1880 Joensuu-
hun;

— isäntä Olli Mustonen (1824—1904) Vie'istä Sulkaisesta,
heränneitä, varakas maanviljelijä ja valtiopäivämies 1867, johto-
kunnassa 1871—74, Vie'in koulun johtokunnassa 1881—88;

— herastuomari Adam Turunen (s. 30/6 1828, k. 10/1 1898),
»Kirkkolan ukko», Vuonislahdesta, hyvä kynämies, aloiterikas,
rehti mies, vuosina 1871—79;

— kauppias ja asioitsija Antti Ryynänen (s. 24/4 1834, k.
12/3 1906), kauppaneuvos A. J. Mustosen sukulaisia, talo Pielisjär-
ven yleisen Osuusliikkeen paikalla, Lieksan hovin arentilaisena, oli
Kotalahden Ryynäsiä, muutti 1886 Selkolaan toimien tukkiasioitsi-
jana (hänen veljensä Matti omisti myöhemmin Hovin), toimi kun-
nallislautakunnan esimiehenä 1875—86, johtokunnan varaesimie-
henä, johtokunnassa vuosina 1871—83, 1885—87, Vuonislahden joh-
tokunnassa vuodesta 1888 —, koulutti lapsiaan oppikouluissa, kan-
sanopiston johtajan Liekko Hakulisen isä, pitkäaikaisimpia johto-
kunnan jäseniä;

*Kauppias Antti Rynnänen,
pitkäaikaisimpia kansakoulujen johtokunnan jäseniä.*

— kauppias **Matti Rynnänen** (s. 4/1 1836, k. 12/2 1881), Antin veljenpoika, aikaisemmin Lieksaan siirtyneitä Kotalahden Rynnäsiä, asui Mattilassa joen takana, piti kauppaa Hovin tante-relta vuokraamassaan aittarakennuksessa, varakas maanviljelijä, johtokunnassa vuosina 1871—73;

— kauppias **Fredrik Hämäläinen** (s. 5/6 1847, k. 29/6 1914, puoliso Aleksandra, o.s. Alopaeus, s. 1854, k. 1914), »Ukko-Tätä», tullut Kuopiosta, liike ensin Moisiossa, sitten hänen rakentamassaan nykyisin puuseppä Toivasen laajentamassa talossa ja lopuksi em. Antti Rynnäseltä ostetussa liikerakennuksessa Anttilassa, kunnallislautakunnan ja kuntakokouksen varaesimiehenä, johtokunnan pitkäaikaisin ja pystyvimpiä jäseniä, sai pitäjän kansakoululaitoksen hyväksi aikaan ehkä enemmän kuin kukaan muu »maallikoista», vuosina 1874—82, 1884—1900, jolloin erosi kivulloisena, oli myös johtokunnan varaesimies vuosina 1884—1900;

— em. koulumestari **Kristian Wingrén** (s. 12/10 1814, k. 26/1 1890), kunnan ja kirkon kassanhoitaja sekä metsäkasööri, johtokunnassa vuosina 1874—1876; (katso mm. sivua 18!)

— lautamies **Johan Turunen Vie'in** Turulasta (s. 15/3 1836, k. 15/9 1915), kylänsä lahjakkaimpia miehiä, johtokunnassa vuosina 1875—80, Vie'in johtokunnassa 1881—1904;

— kanttori, director cantus Daniel Kaski¹⁾ (s. 17/1 1844, k. 4/6 1916, puoliso Sofia, o.s. Alopaeus, s. 1849, k. 1930), tuli pitäjään 1873, etevä kynämies, kirjoitti mm. pari uskonnollista vihkosta, kuntakokouksen esimiehenä, kunnan kassanhoitajana Wingrénin jälkeen, Fr. Hämäläisen jälkeen pitkäaikaisin johtokunnan jäsen vuodesta 1876, erosi kivulloisena 1902;

— kauppias Albin Hämäläinen (s. 4/3 1849, k. 27/1 1918), Fr:n nuorempi veli, oli alussa veljensä kauppa-apulaisena, rakensi sitten nykyisen kunnantoimistotalon, jossa piti kauppaliikettä, kuului käsivoimistaan, omisti Hytttilän tilan, kova maanviljelijä, johtokunnassa vuosina 1883—84;

— kauppias Aleksanteri Rummukainen (s. Joensuussa 25/12 1853, k. 1/3 1915), »Ate hyvä mies», käynyt 6 vuotta Joensuun ja Kuopion lyseoita, liiketalo A. Hämäläisen vastapäätä, erittäin pystyvä mies luottamustehtäviin, kunnan viljamakasiinin hoitaja, kunnallislautakunnan varaesimiehenä, kolmanneksi pitkäaikaisin johtokunnan jäsen, vuosina 1882—1901;

— kauppias Olli Lampén (s. 18/5 1842, k. 20/6 1912), rehellisyyden perikuva, »ei siksi oikein onnistunut kauppiana», rakennutti talon, jossa nykyisin on mm. Uusi Apteekki, kunnallislautakunnan esimiehenä, johtokunnassa vuosina 1883—90;

— talollinen Juhon Kärki Lieksan kylästä nro 6, (s. 1/8 1859, k. 20/10 1933), talo nykyisen Osuuskassan ja Pyörteen välissä, erittäin pystyvä mies ja aikansa parhaita kunnallismiehiä, »kunta tappoi sen miehen työllä», kunnallislautakunnan esimiehenä ja Kansallispankin Lieksan konttorin johtaja, johtokunnassa vuodesta 1889—;

— lautamies Lauri Kuivalainen (s. 14/9 1840, k. 22/6 1909) Vuonislahden Kuivalasta, varakas maanviljelijä, pystyvä mies, johtokunnassa vuosina 1888—96, Vuonislahden johtokunnassa v:sta 1897—;

— lautamies Pekka Pekanp. Saarelainen (s. 18/8 1868, k. 16/5 1933), Kolista, nro 14, yhteiskunnallisissa luottamustehtävissä, myöhemmin herastuomari ja eduskunnassa, johtokuntaan hän tuli 1897.

Taloudenhoitajana oli alussa vuosina 1872—73 kauppias Matti Ryynänen saaden palkakseen määräosan koulukassaan tulevista

¹⁾ Kasken isä oli herännyt maanviljelijä Efraim Kaarlenkaski Nivalan Sarjankylästä. Hänet mainitaan parissa paikassa Mauno Rosendalin (s. 8/9 1848, k. 21/10 1917) »Herännäisyyden historiassa» (II s. 83 ja III 351). Efraim Kaarlenkaski todisti Kalajoen käräjillä voimakkaasti herännäisyyden hyvistä vaikutuksista kansan elämään. (Koistinen.)

*Kunnallismies ja pankinjohtaja
Juho Kärki.*

korkovaroista. Vuosina 1874—81 toimesta oli kauppias Fr. Hämäläinen. Hän hoiti tehtävänsä hyvin, kuten kauppias A. Rummukainenkin, joka tuli toimeen vuonna 1882. Kymmenkunta vuotta tämä teki tunnollisesti työnsä ilman palkkiota, sai sitten vuodesta 1893 20—30 mk vuosittain. Rummukainen erosi johtokunnasta 1901, ja taloudenhoitajaksi tuli isäntä Antti Riikonen, joka kuoli heti tämän jälkeen. Silloin valittiin toimeen kauppias Matti Haaranen.

Pastori Stavénin kehoituksesta kuntakokous valitsi 1874 nähtävästi jonkinlaiseksi tyttökoulun »johtokunnaksi» neljä naista: metsänhoitaja Neoviuksen rvan Eeva Kumlinin (s. Maaningalla 1842, k. Hiitolassa n. 1920), konttorivirkailijan lesken Antoinetta Reinikan Moisiosta, kirkonisäntä Staffan (Tahvo) Saarelaisen vaimon Elinin Junnulasta ja emäntä A. Nevalaisen Kylänlahden Reittu-Nevalasta. Naisten osanotto kansakoulujen johtokunnan kokouksiin ja yleisten koulun asiain hoitoon näyttää kuitenkin olleen merkityksetön. Se lienee supistunut jonkinlaisiin tyttöoppilaiden valvojatehtäviin. Myöhemmin oli naisjäseninä — eri aikoina — emäntä Helena Ryynänen Mattilasta (s. 30/8 1838), emäntä Maria Ryynänen Anttilasta (s. 18/10 1837), nimismies Alfred Dahl-

strömin rouva (s. 1/6 1837) Amanda Eleonora Zimmermann, lautamies Antti Sutisen emäntä Ulriikka (o.s. Stenius, s. 2/12 1818, k. 18/12 1874) Rouvalasta, kirkkoherran rouva Sofia Maria Grönholm, kappalaisen rouva Alexandra Eleonora Pöyhönen, kappalaisen rouva Emma Helena Kyander (os. Heikel, s. 27/7 1858, k. 8/12 1931), rovastin rouva Laura Maria Porthan (os. Engelberg, s. 7/1 1842) ja emäntä Fredrika Niiranen Sarkkilasta.

Johtokunnan paikallisista lisäjäsenistä mainitsimme jo Kylänlahden koulun yhteydessä tarmokkaan koulun ystävän Matti Korhosen, Reittu Nevalaisen ja Paavo Pellikan. Vuosisadan lopussa tuli nuorempi Heikki Korhonen, »Halin Heikki» (s. 11/9 1873, nyt Nurmeksen Porokylällä, Kylänlahden koulusta ensimmäisinä pääseitä oppilaita). Vie'in koulun paikallisina jäseninä toimivat koulun hankkimisvaiheissa em:t Olli Mustonen, lautamies Johan Turunen, isännät Isak Turunen Turulasta, Mikko Heikura Heikurasta ja Lieksasta¹⁾ lautamies Antti Sutinen Rouvalasta, myöhemmin myös isännät Isak Kiiskinen Savolanvaarasta, Juhana Pyykkö Kääläkänniemestä ja Juho Kärkkäinen Hannolasta sekä vuosisadan lopulla Olli Myllynen, nro 27. Vuonislahden koulua edustivat em:t A. Ryynänen ja L. Kuivalainen. Kolista ja Hattuvaarasta ei ollut paikallisia jäseniä. Näistä lisäjäsenistä ovat arvokkaimman työn tehneet Matti Korhonen, Lauri Kuivalainen, Johan Turunen ja Antti Ryynänen.

Vuoteen 1901 johtokunta kutsuttiin koolle kirkossa kuuluttamalla, sitten kirjeellisesti. Kaikkien kansakoulujen arkistot olivat Lieksassa v:een 1902, jolloin piiritarkastaja O. Lindström (Vuorisalmi, s. 1873) määräsi ne siirrettäviksi asianomaisille kouluille, perustamista koskevista asiakirjoista vain kopiot. Vasta 1904 johtokunta jakaantui viiden, nim. Lieksan (sai koulun 1873), Kylänlahden (1886), Vuonislahden (1888), Vie'in (1888) ja Kolin (1896) koulun johtokuntiin.²⁾ Uusien koulujen rakentamista varten kunta nimesi erikoisen koulujen rakennustoimikunnan vuonna 1905.

¹⁾ Samoin kappalainen J. Pöyhönen edusti alussa Vie'in koulua.

²⁾ Lieksan johtokunnan tuli hoitaa paitsi Lieksan, myös Hattuvaaran koulua sekä Matovaaran, Ikolanniemen, Pankajärven ja Pankakosken kouluja, Vuonislahden johtokunnan Vuonislahden, Jaakonvaaran, Kelvän ja Vuonisjärven kouluja, Kolin johtokunnan Kolin koulua, Kylänlahden johtokunnan Kylänlahden, Vie'insuun ja Varpasen kouluja sekä Vie'in johtokunnan Vie'in, Korisevan ja Nurmijärven kouluja.